
УДК 81 – 112

Тетяна Коць

Інститут української мови НАН України, м. Київ

УНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КІНЦІ ХІХ — НА ПОЧАТКУ ХХ ст.: ЗАСАДИ, КОДИФІКАЦІЯ, РЕАЛІЗАЦІЯ

У статті проаналізовано засади формування літературної норми в кінці ХІХ — на початку ХХ ст. з урахуванням тогочасних чинників суспільно-політичного життя. З'ясовано критерії уніфікації літературного стандарту, висвітлено теоретичні проблеми і практичні рекомендації учасників мовної дискусії на сторінках преси. Значну увагу звернено на створення прескриптивних праць, зокрема різних типів граматик — перших кодифікаційних кодексів сучасної літературної мови.

***Ключові слова:** літературна мова, літературна норма, кодифікація, народно-розмовна мова, книжна традиція.*

У кінці ХІХ — на початку ХХ ст. в умовах складної суспільно-політичної ситуації — бездержавності й поділу території України (Східна Україна перебувала під владою Російської імперії, а територія Галичини й Буковини належали Австро-Угорській імперії) відбувалося становлення літературної норми сучасної української мови. Створення зусиллями лінгвістів, письменників, громадських діячів єдиного літературного стандарту мало стати основою об'єднання історично сформованих східноукраїнського та західноукраїнського варіантів літературної мови й було необхідною умовою консолідації українськомовного простору. Поштовхом до унормування літературної мови, крім повномасштабних заборон, згідно з Валуєвським циркуляром (1863) і Емським указом (1876), були прямі заяви про надання українській мові статусу нарiччя «общерусской речи» в газеті «Биржевые ведомости» № 10 за 1898 р. і в праці професора Київського університету Т.Д. Флорін-

© Т.А. КОЦЬ, 2018

ського «Критико-библиографический обзор новейших трудов и изданий по славяноведению» (1898).

Перші теоретичні міркування про засади формування літературної мови були оприлюднені в форматі мовної дискусії, яка відбувалася на сторінках преси. О. Маковей у статті «П'ятьдесятьлітній ювілей руської публіцистики» порушує проблему книжної традиції, яка виявлялася у відчутному збереженні церковнослов'янських елементів і дає загальну оцінку тогочасним тенденціям мовної практики: «П'ятьдесять літ борби про мову! П'ятьдесять літ борби про правопись! Кільки праці і сил змарновано у нас на сю справу, котру вже Шашкевич поставив 1837 р. в Галичині так ясно... Перші 50 літ нашої публіцистики можна сміло назвати літами пошесті на народну мову» [10: 192]. Інтелігенція була єдина в тому, що беззастережно збереження книжної традиції у мовній практиці письменників, преси тощо не дасть поштовху для утвердження української літературної мови з її визначальними особливостями, що було необхідною умовою національної самоідентифікації.

Газета «Діло» в 1900 р. (№ 124 — 140) за підписом Н. публікує серію статей під заголовком «В справі народного язика». Автор вважає, що основою літературної мови має бути жива розмовна мова. Він виступає проти вживання невинуватених штучних слів і слів іншомовного походження. На ці статті в журналі «Літературно-науковий вісник» відгукнувся А. Кримський, який підтримав більшість міркувань автора, але не погодився з твердженням про усунення іншомовних слів, які вже закріпилися в українській мові, тому що тут «нашої філологічної заборони ніхто не схоче слухати» [5: 39]. Те саме говорив дослідник і про слова, утворені за законами мови, напр.: *народний, внутрішній, зовнішній* і т. ін., адже «не варто сперечатися про те, звідки взяли, а треба тільки зазначити, що сього слова тримаються скрізь на цілій Україні» [5: 45].

Автори публікацій у газеті «Громадська думка» акцентують на нецільності вживання «крутих слів, таких, що трудно їх зрозуміти і розібрати до ладу» [6: 2 — 4], на що редакція відповідає, що без них обійтися не можна, оскільки вони зумовлені життям, сьогоденням. Про це пишуть й інші газети: «українська мова не тільки та, що чуємо від простого селянина, далеко й не вся вона у нашого славного Тараса або Квітки — у їх творах чудова мова, але ж це невелика частина надзвичайно багатой української мови» [12: 8]. М. Левицький закликає «до об'єднання письменницької мови, щоб вона була одна для цілої України і по сей, і по той бік Дніпра, і по сей, і по той бік кордону» [8: 240]. Проти засмічення літературної мови полонізмами й германізмами виступає Л. Мартович [11: 2].

Усі учасники дискусії були єдині у виборі живої народної мови як основи літературного стандарту, наступним природним питанням був вибір її діалектної бази. І. Нечуй-Левицький твердив, що мовна практика має дотримуватися тих норм, які склалися завдяки давній літературній традиції на Наддніпрянщині, адже «галицька наукова й часописна мова, кажучи загалом, дуже нашкодила нашому письменству, а найбільше —

сьогочасному часописному українському письменству. Через її вплив ця часописна мова вийшла напхана польськими й галицькими провінціалізмами й стародавніми словами ще й подекуди з чудною семантикою» [14: 39]. Письменник наголошував на тому, що літературна мова не повинна відриватися від живої основи української мови. Серед великої кількості слів, які він пропонував, було багато таких, які збагатили український лексикон, напр.: *вчинок, надбання, прикмета, заохочувати, хист, нехтувати, житло*. Думку про формування літературної норми на основі наддніпрянських діалектів із залученням лексики інших говорів підтримали Б. Грінченко, А. Кримський, І. Франко та ін.

Розширення функціонально-стилістичних можливостей української мови на початку ХХ ст., відкриття українських шкіл спонукало українських мовознавців не лише до нормалізаторської, а й до кодифікаційної діяльності.

На початку ХХ ст. вийшли друком низка словників і граматик, чому сприяли: зняття мовних заборон 1905 р., дозвіл викладати українською мовою в школах, відкриття Українського народного університету 1917 р., проголошення Четвертого універсалу Центральної ради, заснування УАН 1918 р. тощо.

Ю. Шевельов зазначав, що українська мова від часів граматики О. Павловського і до початку ХХ ст. формувалася під впливом ідей романтизму [19: 29]. У широких колах української інтелігенції мову було репрезентовано як сутність, дух нації, а її зникнення порівнювалося з повним знищенням народу. У пресі початку ХХ ст. частовживаними були вислови, що ідеалізували, підносили мову: *Мова — священний прапор культури кожного народу* (Селянське слово, 12.03.1918); *Загине мова — загине держава і культура* (Селянське слово, 15.03.1918).

Романтичні тенденції простежуються також в ідеалізації національно-визвольної боротьби українців — від часів козаччини і до діяльності ОУН. Взірцем літературної мови вважали передусім мову сільську, народну, не засмічену книжними та іншомовними елементами, збережену у фольклорі. Найбільше цінувалися в той період твори Т. Шевченка й П. Куліша. О. Курило стверджувала, що важливими для мовознавців — нормалізаторів української мови були тільки зразки художніх творів, стилізовані народною мовою [7: 5]. В. Сімович, наслідуючи традицію церковних діячів, у своїй граматиці подав список «правильних» авторів та творів, які є зразком у вивченні української мови: Т. Шевченко, П. Куліш, І. Вагилевич, Г. Квітка-Основ'яненко [16: 6]. С. Смаль-Стоцький, Ф. Гартнер вважали, що першими письменниками, які почали писати «живою і чистою» українською мовою, зрозумілою всім українцям, а не лише поодиноким ученим, були І. Котляревський та М. Шашкевич. Мовознавці, по-суті, кодифікували традиційну для них мову художньої літератури. Найбільшу загрозу для унормування української мови, на думку прихильників романтизму, становили полонізми, якими була насичена мова західних регіонів, та росіянізми. І. Нечуй-Левицький називав їх книжними

елементами, що спотворюють справжню українську мову [13: 33]. Такі думки підхопили прихильники мовного пуризму. В.М. Русанівський поділяє пуристів 10 — 30-х рр. XX ст. на представників харківської та київської шкіл. До першої зараховує О. Синявського, М. Сулиму, М. Наконечного, О. Курило, до другої — М. Гладкого, А. Кримського, Є. Тимченка, С. Смеречинського, І. Огієнка, В. Сімовича та О. Курило (за ранніми працями) [15: 353].

В основі українського пуризму 20 — 30-х років XX ст. була орієнтація на минуле, відмова від запозичень. Мовознавці неприпустимим вважали залучення насамперед російських слів, натомість, якщо не вдавалося створити термін на народній основі, часто використовували слова з латинської, німецької мови, що особливо засвідчує сфера медицини та економіки. М. Сулима у пресі пропагує рекомендації до слововживання і наголошує на необхідності залучення слів, утворених питомими засобами словотвору (*господарський*, а не *господарчий*, *виховник*, а не *вихователь*, *підготовний*, а не *підготовчий*). Неправомірним він називає вживання дієприкметників на *-чий*, *-ший* [18: 23 — 25].

Питання унормування слів, утворених за допомогою українських формантів, порушує також М. Гладкий, який зазначає, що правильною моделлю є *доставник*, а не *поставщик*, *приймальний*, а не *приймочний* та ін. [2: 37 — 43]. Застерігають мовознавці того часу від вживання пасивних конструкцій, які не властиві українській мові [2: 59 — 63].

Характерною ознакою лінгводидактичних праць усе ще була архаїзація мови, яка виявлялася в орієнтуванні авторів граматики і словників на мову письменників XVIII — середини XIX ст. — І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка. Поза увагою залишалися твори Лесі Українки, М. Коцюбинського та інших письменників кінця XIX — початку XX ст. І лише О. Курило в пізніших своїх працях використовувала ілюстративний матеріал творів її сучасників [7: 27].

Романтичні погляди на унормування української мови часто перегукувалися з ідеями позитивістів, які також орієнтувалися на мову етнічних українців — мову села. Ю. Шевельов зазначає, що зовнішньо погляди позитивістів і романтиків здаються відмінними, проте на практиці виходило те саме: «літературна мова не повинна відриватися від мови селянства» — у романтиків і «мова повинна бути зрозуміла селянам» — у позитивістів [19: 289].

Це не лише звужувало функціональні сфери мови, а й загрожувало недопущенню її на новий культурний рівень, що, зрештою, призвело б до мовного занепаду. Негативно оцінювали таку тенденцію П. Залозний, М. Грунський, М. Возняк, І. Нечуй-Левицький та ін. П. Залозний (1913 р.) стверджував, що «в основу літературної мови лягає звичайно якась окрема говірка, до котрої додаються нові елементи, взяті або з інших говірок, або з чужих мов, витворені письменниками, коли у своїх говірках бракує слів для вираження бажаних понять. Цей шлях пройшли всі літературні мови, збагачуючись не лише чужомовними словами, а й мовними формами»

[4: 8]. М. Возняк зазначав, що літературна мова — це мова письменства, науки, школи, театру й урядування, якою повинна говорити кожна освічена людина [4: 5]. Вагомою для мовознавців початку ХХ ст., як і для всього національно-визвольного руху, була постать Т. Шевченка. В.М. Русанівський зауважує, що «авторитет Шевченкового слова був високий не тільки завдяки його політичній вагомості, а ще й тому, що, позбавлений права на власну історію й національну свідомість, український народ сприймав твори свого поета не лише як красне письменство, а як фактор розвитку всього культурного життя в Україні» [15: 223]. Т. Шевченко виступав мірилом істинності, зразка. У мові преси кінця ХІХ — початку ХХ ст. часто вживалися вислови: *це не так, як у Шевченка; що б сказав Шевченко, якби побачив, почув...; Шевченко — найдорожчий, найцінніший скарб, який тільки має українська нація* (Сніп, 09.02.1918).

До імені Т. Шевченка принагідно апелювали всі мовознавці — укладачі граматик. М. Гладкий (1924 р.) майже до кожного правила наводив приклади з «Кобзаря» Т. Шевченка. С. Смаль-Стоцький та Ф. Гартнер подавали ілюстративний матеріал з церковних текстів і з творів Т. Шевченка, часто без посилань. Цитували «Кобзаря» І. Огієнко, В. Коцовський, І. Огоновський та ін. С. Смаль-Стоцький присвятив пам'яті Т. Шевченка курс лекцій, який прослухав і його учень В. Сімович.

Наукове вивчення мови і пропагування творів Т. Шевченка впливали на формування мовної свідомості наступних поколінь мовознавців. В. Сімович згадував свої університетські роки так: «Усі ми були свідомі, що нам потрібне глибоке знання свого предмету [української мови — Т. К.]. І ми думали, що основне знання мови (граматика) й Кобзарезнавство гратимуть для нас чи не першу роль» [16: 5].

Проте мовознавці все ж усвідомлювали, що мова розвивалася й удосконалювалася і після Т. Шевченка. П. Залозний зауважує, що неможливо витворити літературну мову на основі зрозумілої простому «малокультурному людові» мови Т. Шевченка без її діалектизмів та запозичень [4: 12]. М. Левицький у граматиці 1923 р. застерігав: «Не треба вимагати, щоб українські газети писали мовою Котляревського і Шевченка, бо так само московські газети не можуть писатися мовою Пушкіна і Тургенєва..., бо всі ті письменники не писали про кооперацію, конференції, президіуми — слова, без яких не обійдеться політична мова» [9: 15]. Мовознавці дбали про розширення функціональних меж української мови і про формування єдиної літературної норми.

Основною сферою реалізації мовної політики на початку ХХ ст. була освіта. Чимало статей у тодішній пресі було присвячено аналізу тенденцій шкільної сфери, всебічному тлумаченню тези про навчання рідною мовою: *... спершу дитину треба просвітити її рідною мовою, а там далі, як школяр по своєму привчиться, то він усяку мову і всякі науки пройде і спроможеться тую науку в житті використати* (Маяк, 02.01.1912).

Важливою передумовою поширення літературного стандарту мовознавці вважали повноцінний розвиток школи. С. Смаль-Стоцький пи-

сав, що школа — це «найтвердіша підвалина розвитку письменницької мови» [17: 181]. У періодиці звичними були заклики до молоді вступати до шкіл, подавалася статистична інформація, звіти про збільшення кількості українських шкіл та численні пожертви на їхній розвиток. Саме поняття «школа» у свідомості не лише інтелігенції, а й звичайного українця обростало позитивно-оцінним значенням, напр.: *Неосвіченість — це національне лихо; Школа, як і мова, — душа народу; Школа — це майбутнє української мови* (Маяк, 12.07.1915); *Школа — порятунок народу* (Селянське слово, № 14, 1918). Такі гасла були на перших сторінках усіх українськомовних видань.

Негативно оцінювалося зросійщення і сполячування шкіл. Викладання російською мовою, на думку М. Грушевського, призвело до неосвіченості українців. Діти після закінчення школи не вмiли ні читати, ні писати [3: 23]. На сторінках періодики вкрай негативно оцінювалася мовна політика зросійщення. У пресі часто з'являлися статті про жахливе становище дітей у російських школах: *Учні нічого не знають, адже вони нічого не розуміють, тікають зі шкіл* (Наше село, 04.01.1918); *За умови українізації наука б краще вдавалася, селянські діти не дичавили б і не нівечила б їхні молоді душі теперішня «обрусительна» школа — оте «старанное мѣсто» в нашому краєвому, українському житті* (Наше село, 02.01.1914).

Формування українських освітніх закладів спонукало мовознавців до створення мовних кодексів. А школа була випробувальною сферою новостворених прескрипцій. Упродовж 1917 — початку 1918 рр. було видано понад 160 підручників для українських шкіл різних типів, зокрема 37 читанок та букварів, 19 підручників з української мови, 14 словників.

Газета «Діло» (1900) наводила дані про збільшення кількості учнів в українських школах: на початку 1894 р. у західноукраїнських школах навчалася 572 учні; на початку 1900 р. — 4778, через півроку — 17505, а в 1918 р. — 3654231.

Мовознавці створювали і наукові, і практичні граматики української мови. Однією з перших наукових граматик була праця С. Смаль-Стоцького та Ф. Гартнера, пізніше з'явилися дослідження Є. Тимченка, В. Сімовича, А. Кримського. Такі граматики мали наукове призначення, що виявлялося у цілісному аналізі мовної структури, загальних відомостях про українську мову, системності й послідовності викладу інформації. Усі мовні явища історично обґрунтовувалися і порівнювалися з відповідними формами інших слов'янських мов (передусім російської).

Практичні граматики 10 — 30-х рр. XX ст. за призначенням були власне практичними, шкільними, для самонавчання, для вчителів.

Авторами *власне практичних граматик* були О. Синявський, П. Залозний, М. Гладкий, Г. Іваниця, С. Кульбакін (останні три написані російською мовою). Об'єктом аналізу цих праць стали складні, неоднозначні, на їхню думку, граматичні явища української мови. Майже всі мовні зразки порівнювалися з російською, тобто мали порівняльний характер.

Дослідники спрямовували свої граматики на тих реципієнтів, які отримали освіту в російській школі, й тому основну увагу приділяли диференціюванню двох мов. Історичних коментарів не було або їх подавали на примітивному рівні. Автори всіх названих праць наводили вправи або тексти для аналізу.

Шкільні граматики (М. Грунського, В. Коцовського, Г. Шерстюка, О. Курило, М. Возняка, І. Огієнка, І. Огоновського) мали, крім практичного призначення, чітку вікову орієнтацію і спрощену структуру.

Граматики для самонавчання (М. Левицького, В. Мурського, О. Сиявського) були призначені для реципієнтів, знайомих з російською мовою, які хотіли навчитися правильно писати. Такі підручники містили російсько-українські перекладні словнички, які були першими зразками ґрунтовних лексикографічних праць.

Граматику для вчителів «Українська мова» (1928) створив М. Наконечний. Це була розширена програма курсу української мови для вчителів. У цій праці подано інформацію про історію, діалектологію і структуру української мови.

Важливими для унормування української мови були граматики, які охоплювали тільки певну частину граматичного аналізу. Найвагомішою з них була праця О. Ізюмова «Техніка української мови» (1926). Вона цінна, насамперед, різноманітністю прикладів, не зафіксованих в інших граматах, які ілюстрували стилістичний і граматичний матеріал.

Основними методами усіх граматичних кодексів були описовий, порівняльно-історичний і зіставний, які реалізовувалися у фіксації нормативно-стильової характеристики мови, класифікації і систематики мовного матеріалу, історичному, діалектному аналізу й чіткому диференціюванні двох мов — української і російської.

Автори шкільних граматик не завжди дотримувалися чіткої лінії у пропагуванні мовної норми. У багатьох школах ще орієнтувалися на зразки церковнослов'янської мовної традиції. Цьому, зокрема, сприяла шкільна граMATика М. Возняка, який наводив книжну (церковнослов'янську) словозміну тощо. Сучасними відповідниками була представлена лише тверда та м'яка парадигми іменників чоловічого роду [1: 25].

Пошуки нормативних зразків, об'єднувальних для всього українського простору, були складними, насамперед для авторів граматик, ще важчим стало впровадження їх у мовну практику, яка засвідчувала функціонування діалектних фонетичних, лексичних і граматичних варіантів. Проте мовознавці й громадські діячі шукали загальний об'єднувальний компроміс у питаннях мовної норми. Завдяки спільній меті — будувати цілісну, неподільну інтелектуально розвинену державу, лінгвісти Української академії наук, працівники преси, вся українська інтелігенція загалом зуміли вивести українську мову на новий культурний рівень. Їхні напруження, незважаючи на заперечення радянською тоталітарною системою, стали основою створення нових прескриптивних праць і утвердження літературної норми в національному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Возняк М. Коротка граматики давньої церковнослов'янської мови в порівнянні з українською для ужитку в середніх школах. Львів, 1925.
2. Гладкий М. Фразеологія газетної мови. *Червона преса*. 1928. № 1. С. 39 — 43.
3. Грушевський М. Про українську мову і українську школу. Київ, 1913.
4. Залозний П. Коротка граматики української мови. Київ, 1913.
5. Кримський А. Про нашу літературну мову. *Літературно-науковий вісник*. 1901. С. 39 — 47.
6. Круті слова. *Громадська думка*. 1906. № 3. С. 2 — 4.
7. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. 3-є вид. Київ, 1925.
8. Левицький М. Дещо до справи про вкраїнську письменницьку мову. *Літературно-науковий вісник*. 1909. № 8. С. 24 — 32.
9. Левицький М. Українська граматики для самонавчання. Катеринослав, 1923.
10. Маковой О. П'ятдесятилітній ювілей руської публіцистики. *Літературно-науковий вісник*. 1896. Т. 2. С. 190 — 196.
11. Мартович Л. Причинки до літературної мови. *Діло*. 1913. № 194. С. 2 — 3.
12. М. Д. Про незрозумілу українську мову. *Рідний край*. 1905. № 1. С. 8 — 9.
13. Нечуй-Левицький І. Граматики української мови: Синтаксис. Київ, 1914.
14. Нечуй-Левицький І. Сьогоднішня часописна мова на Україні. Київ, 1907.
15. Русанівський В. М. Історія української літературної мови. Київ, 2002.
16. Сімович В. Граматики української мови. Київ — Лейпциг. Б. р.
17. Смаль-Стоцький С., Гартнер Ф. Граматики руської мови. Відень, 1914.
18. Сулима М. Мова української газети: (фрагментик). *Червона преса*. 1927. № 3/4. С. 23 — 25.
19. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині XX ст. (1900 — 1941): стан і статус. Чернівці, 1998.

REFERENCES

1. Vozniak, M. (1925). Short grammar of the ancient Church Slavonic language in comparison with the Ukrainian for use in secondary schools. Lviv (in Ukr.).
2. Gladky, M. (1928). The phraseology of the newspaper language. *Red press*, 1, 39 — 43 (in Ukr.).
3. Hrushevsky, M. (1913). About Ukrainian Language and Ukrainian School. Kyiv (in Ukr.).
4. Zalozny, P. (1913). Short grammar of the Ukrainian language. Kyiv (in Ukr.).
5. Krymsky, A. (1901). About our literary language. *Literary and scientific herald*, 39 — 47 (in Ukr.).
6. Cool words. (1906). *Public Opinion*, 3, 2 — 4 (in Ukr.).
7. Kurylo, O. (1925). Attention to the modern Ukrainian literary language. 3rd appearance. Kyiv (in Ukr.).
8. Levytsky, M. (1909). Somewhat to do about the Ukrainian writer's language. *Literary and scientific herald*, 8, 24 — 32 (in Ukr.).
9. Levytsky, M. (1923). Ukrainian grammar for self-study. Ekaterynoslav (in Ukr.).
10. Makovey, O. (1896). Fifty anniversary of Russian journalism. *Literary and scientific herald*, 2, 190 — 196 (in Ukr.).
11. Martovych, L. (1913). Acknowledgments to the literary language. *Work*, 194, 2 — 3 (in Ukr.).
12. M. D. (1905). About obscure Ukrainian language. *Homeland*, 1, 8 — 9 (in Ukr.).
13. Nechuy-Levytsky, I. (1914). Grammar of the Ukrainian Language: Syntax. Kyiv (in Ukr.).
14. Nechuy-Levytsky, I. (1907). The present-day written language in Ukraine. Kyiv (in Ukr.).
15. Rusanivsky, V.M. (2002). History of the Ukrainian Literary Language. Kyiv (in Ukr.).
16. Simovych, V. Grammar of the Ukrainian language. Kyiv — Leipzig (in Ukr.).
17. Smal-Stotsky, S., Gartner, F. (1914). Grammar of the Ruthenian language. Vienna (in Ukr.).
18. Sulyma, M. (1927). The language of the Ukrainian newspaper: (fragmentik). *Red press*, 3 — 4, 23 — 25 (in Ukr.).
19. Shevel'ov, Yu. (1998). Ukrainian language in the first half of the twentieth century. (1900 — 1941): status and status. Chernivtsy (in Ukr.).

Статтю отримано 15.11.2018

Tetiana Kots'

Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

ORGANIZATION OF UKRAINIAN LANGUAGE AT THE END OF XIX — AT THE BEGINNING OF XX CENTURY: BASES, CODIFICATION, REALIZATION

The article analyzes the principles of the formation of the literary norm in the late nineteenth and early twentieth centuries. in connection with the then factors of social and political life. The criteria of unification of the literary standard are determined, the theoretical problems and practical recommendations of the participants of the language discussion on the pages of the press are covered. Considerable attention is paid to the creation of prescriptive works, in particular the various types of grammar - the first codification codes of modern literary language.

The creation of a single literary standard became the basis for the consolidation of historically formed Eastern Ukrainian and Western-language versions of the literary language and was a prerequisite for the consolidation of the Ukrainian-speaking space.

The first theoretical considerations about the principles of the formation of the literary language were made public in the format of the linguistic discussion, which took place on the pages of the press.

As a model of literary language, linguists considered primarily the language of folk, not clogged with book and other language elements, preserved in folklore. The works of Taras Shevchenko and Panteleymon Kulish were most appreciated at that time.

The main methods of all grammatical codes were descriptive, comparative-historical and comparative, which were implemented in fixing the normative-stylistic characteristics of language, the classification and systematics of linguistic material, historical, dialectal analysis and a clear differentiation of two languages — Ukrainian and Russian.

Keywords: *literary language, literary norm, codification, folk-speaking language, book tradition.*